

Kuinkas sitten kävikään – takinkääntäjän nelikenttä

Kun entinen Yleisradion pääjohtaja Erkki Raatikainen kirjoitti kirjan Neuvostoliitosta, hän antoi sille nimeksi *Raju on ajan riento* (1982). Neljä vuotta myöhemmin valtakunta oli jo siinä määrin liikkeessä, että Raatikainen julkaisi uuden otsikolla *Rajumpi on ajan riento* (1986). Nyt Suomessa on muutamassa kuukaudessa tapahtunut mitä merkittävin asennemuutos ja suorainen Nato-vallankumous. Ei ole kuin pari vuotta siitä, kun korkea virkamiestutkija vetosi Georg Magnus Sprengtportenin Venäjä-yhteyksiin, suuren pelin paluuseen ja vastusti Natoon liittymistä. Eikä ole montaa kuukautta siitä, kun pääministeri Sanna Marin totesi, ettei Suomi liity Natoon hänen pääministerikaudellaan. Samaa on todennut Ruotsin puolustusministeri Peter Hultqvist, joka vakuutti marraskuussa, ettei ole koskaan mukana Nato-prosessissa.¹

Kansainvälisen politiikan biljardipallovertaus on vaivannut minua pitkään. Kielikuvan mukaan valtiot ovat yhtäläisiä yksiköjä, jotka välillä törmäilevät toisiinsa. Olkoonkin, että kriitikoille valtiot ovat pikemminkin keskeneräisiä ja jatkuvasti muokkautuvia prosesseja, se ei tässä ole se pointti.² Yhtäältä vastaan tulee pikemmin niin sanotun suuren suunnittelijan tai ulkopuolisen liikuttajan ja toisaalta kausaliteetin ongelma. Tällä kertaa se näyttäisi olevan poikkeuksellisen yksinkertainen: Putin työnsi suomalaiset Natoon ja nyt Erdoğan haraa vastaan ehkä pitkäänkin. Enemmistö mielipidetutkimuksiin vastanneista ilmaisi halunsa Natoon vain muutama päivä Venäjän aloitettua uuden hyökkäyksen Ukrainassa.

Kukaan ei ole kuitenkaan nähnyt sielua tai muuta aineetonta substanssia, eikä niiden olemassaoloa voida todistaa. Sama pätee usein myös kausaliteettiin, ja siksi David Hume vei empirismin skeptisismiin, kaikkialle ulottuvaan epäilyyn. Poliittinen kausaliteetti, kuten esimerkiksi oletus rikosten johtuvan maahanmuutosta, on sitten eri asia. Itselleni on riittänyt ajallinen ennen/jälkeen, joka jo vähemmänkin rajussa ajan riennossa menee nopeasti sekaisin. Siksi on syytä muistuttaa Venäjän lyöneen biljardipallon liikkeelle, olkoonkin, että myös taemmas voitaisiin mennä: loppuvuodesta 2021 Venäjältä todettiin, ettei Nato voi laajentua itään.³ Vaikka Suomi identifioituu ennen kaikkea pohjoiseen, Ilomantsi on tunnetusti Istanbulia idempänä. Oli kyseessä sitten Putinin hallinnon lapsus tai ei, suomalaisten oli siihen puututtava.

Emeritusprofessori Jyrki Käkönen kirjoittaa tässä numerossa Nato-selonteon olleen johdatteleva, sillä se käytti sota Ukrainassa perusteena ja sulki ulos muut Suomen turvallisuuden vaihtoehdot. Oikeastaan Suomea on natotettu vuosikaudet, mikä nähdäkseni teki myös kantansa ilmaisseitten enemmistölle mahdollisuuden hyväksyä ratkaisu, eli Mauno Koivistoa lainaten joutua tapahtuneiden tosiasioiden eteen. On tulevien tutkimusten tehtävä tarkastella, kuka vei ketä tai kuka vei ja kuka vikisi. Venäjän Putin on nyt jumaltermi ja se viimekätinen selitys.

1 Sippola, Jussi (2022): "Koskaan ei pitäisi sanoa ei koskaan". *Helsingin Sanomat*, 29.4.2022.

2 Bilgin, Pinar (2016): "Beyond the 'billiard ball' model of the international?". *European Political Science*, 15(1), 117–119.

3 Paananen, Arja (2021): "Putin vaatii kirjallisia takuita, että Nato ei laajene enää lainkaan kohti itää". *Ilta-Sanomat*, 1.12.2022. <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000008446355.html>, 14.6.2022.

Huomionarvoista on myös Suomen oma Platonin luola: kun tämän kirjoittaja palasi pääsiäisenä Irlannista, Ukraina-uutisoinnin suoranainen tulva yllätti. Vähemmän huomaamme, että myös Venäjän narratiivi menee läpi ja YK:n äänestyksessä sivustakatsojia oli yllättävän paljon. Mukana oli 35 maata, jotka edustavat yli puolta maailman väestöstä joukossa Kiina, Intia ja Etelä-Afrikka. Valtioina maailman enemmistö, 141 maata, kuitenkin tuomitsi Venäjän toimet Ukrainassa. Tämä ei varmasti jäänyt Venäjällä huomaamatta, sillä YK:n pääsihteerin vieraillessa Kiovassa ohjukset räjähtelivät lähistöllä. Ja kun oikein kaivellaan, niin YK:n toimet näyttäytyivät Yhdysvaltain käsikassaralta jo Unkarissa vuonna 1956: siitä muistosta oli YK pitänyt huolen Korean sodassa.

Mutta palataan siihen takinkääntämisen tematiikkaan, jossa on kyse ajan ja ajalla peluun politiikasta: halveksittu on ollut se, joka on ollut liian myöhään liikkeellä. Nyt kun enemmistö toimii niin, mielipiteen muuttamisesta on tullut yhteiskunnallisesti hyväksyttävää. Ajatus kirkastui erään tämän kevään ylioppilaan puheessaan toistelemasta tutusta mantrassa: vain muutos on pysyvää. Mutta kun myös aiemmat tulevaisuudet ovat olleet avoimia, onko se ihan niinkään? Poliitiikan tutkija kysyy mieluummin, mikä muutoksessa on pysyvää tai kestävämpää. Vallankumoukset osoittavat, ettei kaikkea ole mahdollista muuttaa kerralla, vaan vanhaa seuraa myös uudessa. Olenkin hahmotellut seuraavassa eräänlaista takinkääntäjän tai mielipiteensä muuttajan nelikenttää:

		Minä	
		muutun	en muutu
Maailma	muuttuu	1	2
	ei muutu	3	4

(1) *Minä muutun, maailma muuttuu*: Tämä sopii Nato-takinkääntäjälle, ja sitä on jo arveltu jopa valtioviisaudeksi. Suomessa jäsenyyttä kannattaa nyt noin kolme neljännestä vastaajista, kun ennen Venäjän laajentamaa hyökkäystä määrä on ollut kolmannes, jos sitäkään. Minän muutoksessa kyse on myös nöyryydestä uuden ja epävarman edessä.

(2) *Minä en muutu, maailma muuttuu*: Pitkään on todettu mentaliteetin muuttuvan muita tasoja hitaammin. Ralf Dahrendorf arvioi aikanaan, että itäisessä Euroopassa politiikka voitaisiin muuttaa kuudessa kuukaudessa, talous kuudessa vuodessa, mutta ihmisten muuttumiseen kuluisi aikaa kuusi vuosikymmentä eli kaksi sukupolvea. Minän pysyvyyden riskinä on menneessä elämisen kritiikki, ”Living in the Past”. Ikääntynyt Ian Anderson tosin täsmensi ajatustaan 30 vuotta myöhemmin uudella sijamuodolla, ”Living with the Past”.

(3) *Minä muutun, maailma ei muutu*: Tämä kohta kiteyttää pettyneen idealistin Sinuhe egyptiläisen arviot sanoihin ”ei mitään uutta auringon alla”. Visio on pessimistinen ja suorastaan harhainen: esimerkiksi Suomessa lapsikuolleisuus on käytännössä hävinnyt sadassa vuodessa. Mielen muuttumista perustellaan usein myös sanonnalla nuorena radikaali ja vanhana konservatiivi.

(4) *Minä en muutu, maailma ei muutu*: Mukana on vahva ontologinen oletus olevaisen – esimerkiksi Venäjän strategisen kulttuurin – pysyvyydestä. Kasku kertoo Keskustan nykyjohdon haastaneesta ja Natoa vastustavasta Paavo Väyrysestä, että hän kerran luuli olevansa

väärässä mutta huomasit erehtyneensä. Näkökulmaa voi kuvata myös kansainvälisen politiikan realismin koulukunnan syklistydyllä, malli, joka saadaan toimimaan riittävän löyhällä ja historiattomalla ilmiöiden määrittelyllä.

Joskus on sanottu vallan olevan niillä, jotka ovat onnistuneet jo aiemmin edustamaan ajankohtaistunutta kantaa. Oppositioasemansa lisäksi Kokoomus on onnistunut hyödyntämään vuoden 2006 puoluekokouksen Nato-päätöstä kannatusmittauksissaan. Tämä ei ole ollut muilta puolueilta pois: erityistä huomiota saa Vasemmistoliitto, joka, tosin äänestyksen jälkeen, onnistui argumentoimaan puolueessa olevan erilaisia näkemyksiä tilanteesta, jossa rehellisesti ajateltuna ei ole yksiselitteisiä vastauksia. Erikseen ovat tietysti ne, jotka sanovat aina kannattaneensa Natoa, vaikka eivät ole asiasta koskaan mitään puhuneet.

Muutoksen ja ideologioiden käsitteellistämistä sinänsä jäivät mieleen Ilmari Susiluodon sanat vuonna 1992: olemme nähneet, mitä venäläiset tekevät sosialismille; katsotaan, mitä he tekevät liberalismille. Kun sekin on nyt nähty, jopa fasismien käsite on saamassa uusia merkityksiä. Tilanneanalogioita meillä on pilvin pimein, ja äskettäin Putin (Suuri) on rinnastanut itsensä Pietari Suureen, jonka ”kohtalona” oli myös palauttaa menetettyjä alueita. Suomeen taas voi olla tulossa hattujen aika, joka liittyy Ruotsin 1740-luvun pienvihaan Venäjän kanssa. Hatut vaativat kovempia otteita Venäjää kohtaan, kun myssyt tyytyivät Uudenkaupungin rauhan luomaan tilanteeseen.

Geopoliittisesti Venäjän entisen tsaarin nimikkokaupunki Suomenlahden pohjukassa on jäämässä pussiin, kun naapureina on vain epäystävällisiksi luokiteltuja valtioita. Itse olen surullinen erityisesti Itä-Suomen tilasta ja Allegro-junan lakkaamisesta. Oli taannoin sellainenkin aika, jolloin matka Helsingistä Pietariin oli ajallisesti suunnilleen yhtä pitkä kuin Helsingistä Jyväskylään. Oman elinikäodotteeni perusteella voi hyvin olla, että Venäjän-matkat ja tiedeyhteistyö ovat jo historiaa. Silti kyrillisten kirjainten tunteminen pitäisi kuulua yleissivistykseen, onhan ilmiöstään huolimatta esimerkiksi *pectopah/ресторан* tuttu kansainvälinen laina.

Kosmopoliksen kakkosnumero on samalla viimeinen toimittamani. Neljän vuoden jälkeen on tullut aika kiitoksille sekä jonkinlaiselle ”testamentille” tulevia tekijöitä varten. Ensimmäinen kiitos kuuluu kaikille tätä lehteä talkootyönä tehneille toimitussihteeri mukaan lukien. Oma joukkonsa ovat olleet ne pyyteettömät refereet, jotka kiireidensä keskellä ovat jaksaneet arvioida käsikirjoituksia. Erityisen iloinen olen siitä, että kritiikki on ollut rakentavaa ja siten nostanut tekstien tasoa. Samalla haluan esittää jonkinlaista refereen kunniamainintaa, koska muuta palkkiota ei ole: arvioitsijoina toimineiden nimet voitaisiin julkaista lehdessä riittävän pitkän ajan jälkeen – ihan tekijän oman *curriculum vitae*n täydentämiseksi. Ilonaiheista pienin ei ole sekään, että päätoimittamani lehden numeroita on toistuvasti käytetty pääsykoemateriaalina – ja myös Turun yliopiston ulkopuolella.

Median ja asiantuntijuuden rooli on puhuttanut useissa numeroissa, joskaan mediasta ei kannattaisi edes puhua yksikössä. Suomessa lehdistönvapaus ja julkaisupäätökset ovat päätoimittajan vapautta, johon ulkopuolinen taho ei voi puuttua, ei lehden hallitus eivätkä muutkaan eturyhmät – hallitus voi toki irtisanoa päätoimittajan. Entisenä journalistina joudun myös pohtimaan mediaa yleensä: Toivotan toimittajille älyllistä uteliaisuutta, sillä ”Kuinkas

sitten kävikään” eli mitä tapahtuu seuraavaksi –journalismi ei lopulta palvele ketään. Suomessa dokumenttiohjelmien taso on korkea, kun taas poliitikkojen ja tutkijoiden jatkuva keskusteluttaminen studiossa ei voi olla itsetarkoitus. Kuukausittaiset puoluekannatusmittaukset voitaisiin muuttaa vähintäänkin kvartaaleiksi, ja entisille poliitikoille keksiä ihan oma jälki-viisasformaatti.

Tarvitaan myös itsetutkiskelua siinä, missä määrin vapaan tiedonvälityksen nimissä on tullut välitettyä pelkkää spekulatioita tai valeuutisia – sodassa tunnetusti totuus kuolee ensin. Tutkimukset voivat jatkossa arvioida esimerkiksi sitä, onko juuri iltapäivälehdistö ruokkinut ”sotapsykoosia”, eli sitä, että myös Suomi voi milloin tahansa joutua Venäjän hyökkäyksen kohteeksi – valtiojohdon linjaus tässä on ollut, ettei Suomeen kohdistu välitöntä uhkaa. Tutkimuksessa on jo vahvistettu erityisesti *Iltalehden* siirtyneen poliittisemmalle agendalle.⁴ Narsismiin ja ”twittuiluun”, siis twitterissä tapahtuvaan vallantahtoiseen kuittailuun, taipuvaiset voisivat miettiä tykönänsä, voisiko julkisuudessa laatu korvata määrän: ei ole keneltäkään pois, jos asiantuntija voisi mainita henkilön, joka on asiaa oikeasti tutkinut.

Edelleen politiikan kielenkäyttö on alkanut muodostua suorastaan mielivaltaiseksi. Tämä ei ole Venäjän yksinoikeus, sillä ”strategisen totuuden” retoriikkaa esiintyy myös muualla ja siinä määrin, että faktoissa pysyminen alkaa olla jo poliittinen valinta. Itselleni tutuin tapaus Unkari on ollut jälleen paljon esillä. Autoritaaristen Putinin ja Erdoğanin ohella Unkarin Orbánia kannattaa seurata, ja eikä vähiten jo siksi, että viime aikoina yhdysvaltalaisrepublikaanit ovat alkaneet tosissaan kiinnostua hänen politiikkaresepteistään.⁵ On myös esitetty epäilyjä siitä, missä määrin Viktor Orbán on Venäjän taskussa: viimeksi Moskovan patriarkka Kirill poistettiin pakotelialta Unkarin vaatimuksesta – kotiyleisölle teko markkinoitiin Unkarin voittona. Äskettäin paljastui, kuinka suurlähetystö valvoo kansalaisiaan ulkomailla: unkarilaistoimittajien Suomen vierailun mediatapaamiset raportoitiin kotimaahan. Nyt jopa Fidesz-puoluetta lähellä olevat ovat alkaneet huolestua poliittisen pluralismin katoamisesta. Kun lakitieteilijät ovat vallanneet oikeusvaltion, politiikan tutkijoiden olisi aika tarkastella, millä eri tavoin poliittista moniarvoisuutta voidaan pitää yllä – perustuslakia myöten.

Kosmopoliksen vuoden 2022 kakkosnumerossa tarkastellaan aluksi kansanäänestyksiä entisen Neuvostoliiton vaikutuspiirissä olleissa maissa. Heino Nyssösen ja työryhmän artikkeli keskittyy käytäntöihin tapauksissa, joissa demokratian perinne on jo lähtökohtaisesti heikko tai puutteellinen. Aineistona on 29 niin sanottua *Nations in Transit* -valtiota. Tämä jo siksi, että länsikeskeisyys on nähtävissä kansanäänestyksiä koskeneissa tutkimuksissa samoin, kuin puoluevertailuissa usein näkyvät vain läntisen Euroopan puolueet. Artikkelikysyy, millaisia kansanäänestyksiä on järjestetty viimeisten kolmen vuosikymmen aikana, ja soveltaa osaan aineistoa ”kansanäänestysellisen johtajademokratian” teoriaa. Venäjä ei ole yksin, sillä yli 30

4 Luostarinen, Heikki & Raimo Salokangas (2022): ”Poliittisen lehdistön paluu”. *Kanava* 4/2022, 32–37; Ojala, Markus (2022): ”Sotauutisointi on propaganda läpäisemää”. *Politiikasta.fi*, 7.6.2022. <https://politiikasta.fi/sotauutisointi-on-propagandan-lapaisemaa/>, 14.6.2022.

5 Throor, Ishaan (2022): ”The Urbanization of America: The U.S. right walks in Hungary's path”. *Washington Post*, 17.5.2021. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/05/17/viktor-orban-american-right-illiberal-orbanization/>, 14.6.2022; Zerofsky, Elisabeth (2021): ”How the American right fell in love with Hungary”. *New York Times Magazine*, 19.10.2021. <https://www.nytimes.com/2021/10/19/magazine/viktor-orban-rod-dreher.html>, 14.6.2022.

äänestystä on pönkittänyt vallanpitäjän omaa järjestelmää. Vaikuttaa siltä, että käyttö autoritaaristen valtapyrkimyksen keinona on sitä yleisempää, mitä kauemmas liikumme maantieteellisesti itään Keski-Euroopasta.

EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan nykytila on Teemu Rantasen artikkelin lähtökohtana. Siinä EU:n toimijaluonne nähdään laajemman unionin kollektiivisen identiteetin tuottamana strategisena kulttuurina. Artikkelin nostaa esiin jo pidempään jatkuneen kehityksen, jossa turvallisuusympäristössä tapahtuneet muutokset ovat ohjanneet unionia omaksuma perinteisemmän valtopolitiikan piirteitä normatiivisen vallan rinnalle. Tekstissä luodaan katsaus EU:n toimijaluonteesta esitettyihin teorioihin, jonka jälkeen teorioiden päälainjoista koostetun teoriakehyksen avulla tarkastellaan, miten EU:n toimijaluonteen rakentuminen kehittyi unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa linjaavissa strategia-asiakirjoissa. Onko siis niin, että unionin suunta on hukassa, kun uusin strategia on nimetty kompassiksi?

Matti Puranen tarkastelee Kiinan sotilasstrategian kehittymistä kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella. Artikkelin esittää, että strategian laatiminen ja muokkaaminen on aina systeminen prosessi, joka toteutuu vuorovaikutuksessa sekä omien liittolaisten että oletetun vastustajan kanssa. Purasen mukaan Kiinan sotilasstrategia on kehittynyt kylmän sodan jälkeen kolmessa kehitysvaiheessa, joiden myötä myös tavoitteet ovat laajentuneet. Kiina toimii taapaustutkimuksena artikkelin laajemmalle, teoreettiselle kiinnostukselle sotilasstrategian kehitykseen liittyviin prosesseihin.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on sukupuolten tasa-arvon edistämisessä käytetty strategia. Helmi Rantasen artikkeli selvittää, mitä tämän ymmärretään tarkoittavan suomalaisessa sotilaisessa kriisinhallinnassa. Valtavirtaistamista ohjaa ensisijaisesti hyödyn saaminen esimerkiksi naisten keräämän tiedustelutiedon avulla ja vasta toissijaisesti tasa-arvon edistäminen. Aiheisto koostuu puolustushallinnon ohjausdokumentista sekä haastattelusta, joita analysoidaan Stephen Toulminin argumentin anatomian mallilla. Artikkelin osallistuu feministiseen poststrukturalistiseen turvallisuuden tutkimuksen keskusteluun kielen ja keskeisten konseptien merkityksestä.

Katsausosuudessa pureudutaan ensin Jan Kuhasen johdolla Tansaniaan, joka kuuluu maihin, jossa koronaviruspandemia sai turvautumaan poikkeuksellisiin ratkaisuihin kuten uskontoon. Presidentti John Magufulin ajama uskontoa painottava näkemys hyödynnettiin hallituksen vastaisten toimijoiden identifioinnissa ja vaientamisessa. Uskonnollistaminen toteutui Tansanian kristillisten valtakirkkojen myötävaikutuksella aina siihen saakka, kunnes epidemian toinen aalto pakotti kirkot asettamaan terveyden taloudellisten ja poliittisten hyötynäkökulmien edelle.

Yhdysvaltalaisella populismilla on pitkät historialliset juuret. Kami Launosen katsauksessa populismin varhaishistoria on täynnä apokalyptista taisteluretoriikkaa, salaliittoteorioita ja globalismin vastustusta. Launonen tarkastelee erityisesti sitä, missä yhteyksissä Richard Hofstadterin nimeämät maan populismille leimalliset teemat eli kulta-aika, tasapaino tuottajien ja hyväksikäyttäjien välillä, sosiaalisen kamppailun duaalisuus, historia salaliittoteorian ja rahajärjestelmän kritiikki ilmenevät tai toistuvat yhdysvaltalaisen populismin eri vaiheissa.

Launosen arviossa Hofstadter on hämmästyttävän ajankohtainen 2020-luvun ”trumpilaisesta” maailmasta katsottuna.

Keskusteluosuudessa emeritusprofessori Jyrki Käkönen kysyy ensin, mihin Suomi on menossa Naton jäsenenä. Eduskunnan selonteosta puuttui näkökulma maailmanjärjestelmään ja siinä esiintyviin suuriin muutostrendeihin. Vaikka Venäjän painoarvo on laskenut, se ei ole yksin haastamassa Yhdysvaltain ylivaltaan perustuvaa järjestelmää. Kysymys on YK:n jäsenmaiden enemmistöstä, joka kokee, että nykyinen sääntöpohjainen järjestelmä ja sen instituutiot ylläpitävät epäoikeudenmukaisuutta ja kehittyneiden teollisuusmaiden etuoikeuksia. Nato-jäsenyys ei ole vain länteen integroitumisen päätepiste. Se on selkeä käännekohta Suomen maailmanpolitiikassa ja tästä alkaa uusi kamppailu Suomen ulkopolitiikan suunnasta ja tavoitteista.

Seuraavaksi Sami Pihlström arvioi Nato-ratkaisua etiikan näkökulmasta. Jäsenyyden tavoittelu ei ole Suomelle vain legitiimi turvallisuusratkaisu vaan velvollisuus rauhan edistämiseksi. Liittoutumattomuutta voidaan puolustaa ehdottoman pasifismin pohjalta, mutta pasifismi ohittaa sodan uhrien kärsimyksen. Argumentatiiviseen umpikujaan ei ole ratkaisua, joka ei jo nojaisi pasifismiin tai sen kieltoon.

Omassa puheenvuorossaan Tommi Koivula ja Petteri Kajanmaa esittelevät strategian tutkimuksen luonnetta ja lähtökohtia suomalaisessa tutkimuskentässä sekä tutkimusagendaa 2020-luvun maailmassa. Puheenvuoro käsittelee yhtäältä tutkimuksellista ”kovaa ydintä” ja toisaalta suhdetta lähitieteenaloihin kuten kansainväliseen politiikkaan, turvallisuustutkimukseen, rauhan- ja konfliktintutkimukseen sekä sotatieteisiin.

Mukana on myös kolme kirja-arviota: Ensimmäisenä on *Avain kungfutselaisuuteen*, jossa Mikko Jakonen arvioi kungfutselaisen ulkopolitiikan malttia uuden suomennoksen perusteella. Seuraavaksi Heino Nyssönen tarkastelee avoimia tulevaisuuksia kolmen vuosikymmenen takaa Risto Alapuron Moskovan päiväkirjojen avulla. *Kosmopolis*-numeron päättää Ella Ikävalkon jopa ikävän ajankohtainen teksti kirjasta *Sivilisaatioiden haaksirikko*. Kriittistä huolimatta Amin Maalouf ei halua saattaa lukijaa epätoivoon, vaan kyseessä on puolustuspuheenvuoro moniarvoiselle maailmalle, jotta yksikään ihmisolento ei joutuisi sorron uhriksi värinsä, uskontonsa, kielensä, kansallisuutensa, sukupuolisen identiteettinsä tai yhteiskunnallisen alkuperänsä vuoksi.

Lopuksi voi todeta maailmassa taisteltavan nykyisin sekä hybridein että perinteisin asein. Siksi Carl von Clausewitzin maksiimia sodasta politiikan jatkeena voisi pohtia myös toisinpäin. Kun kysymys on vallasta ja vaikuttamisesta, eikö politiikka ole usein myös sodan jatkamista muilla keinoin?

Turku-Budapest 20.6.2022

Heino Nyssönen